DOI:10.5281/zenodo.6642259 CZU: 343.988-055.1:342.722:316.346.2

VICTIMIZAREA BĂRBAȚILOR – O CONSECINȚĂ A EPOCII DE EMANCIPARE A FEMEILOR

Alina ȘAVGA
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0001-5386-0862

At its current stage of development, the modern society includes men into the list of vulnerable groups, alongside women, minors, elderly, people with disabilities, etc. It is the objective reality of the contemporary era that allowed women to take the leading role in a majority of the important domains in our society. The promotion of equal rights between both genders became one of the key elements of the current social system. The society is now facing a „crisis of masculinity”, a problem which is only growing more and more pressing.

***Keywords*:** victim; victimization process; victimization of men; victim vulnerability; victim predisposition; emancipation; feminization of society; gender.

Suntem obișnuiți că se discută intens despre victimizarea femeilor și a fetelor. Este un subiect vehiculat în sursele de informare în masă și abordat multiaspectual de către doctrinari și practicieni, în timp ce problematica victimizării bărbaților și a băieților rămâne, de regulă, în afara ariei de dezbatere. Ceea ce este, cel puțin, inechitabil, dacă nu discriminatoriu.

Discriminarea bărbaților nu numai că nu este discutată, ea este uneori chiar trecută în categoria subiectelor prohibite. Este o poziție cu substrat sexist ce consideră că femeile, ca reprezentante ale genului slab, au dreptul să lupte cu discriminarea, iar bărbații – nu. Justificarea ar fi că la nivel global oricum primează „patriarhatul”, respectiv ce rost ar avea lupta bărbaților pentru independență? [1].

Cu toate că teoriile care împart oamenii în „slabi” și „puternici” pe criterii biologice de mult timp sunt depășite, ele încă mai creează impedimente, generând practici discriminatorii în toată lumea.

Cu riscul de a nu fi susținuți de o parte a auditoriului, considerăm că, în etapa actuală de dezvoltare a societății, bărbații/băieții se înscriu și ei în lista

categoriilor vulnerabile de victime, alături de femei, minori, persoane cu vârstă înaintată, persoane cu dizabilități ș.a. Este o realitate obiectivă a epocii contemporane care a oferit femeii posibilitatea de a prelua rolul diriguitor în majoritatea domeniilor ale existenței sociale, unde promovarea egalității între sexe este o actualitate.

Prezentul studiu își propune drept scop identificarea cauzelor și a condițiilor ce favorizează procesul de victimizare a bărbaților. Nu este o investigație cu focus pe gen, or victimizarea ambelor categorii de subiecți evidențiază problematici similare. Concentrarea atenției se va face asupra securității și protecției bărbaților, pe promovarea egalității între sexe și pe prezentarea modelelor pozitive de comportament masculin. Este o ocazie pentru noi de a evidenția discriminarea față de bărbați și băieți și de a aprecia realizările și contribuțiile lor în societate, familie etc.

Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați are scopul de a exclude orice formă de discriminare bazată pe criteriu de sex. Obiectivele acestui act normativ includ concentrarea asupra îmbunătățirii relațiilor dintre sexe, promovarea exercitării drepturilor lor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex [2].

Republica Moldova atestă performanțe evidente în promovarea drepturilor femeilor, motivându-le să participe la concursuri pentru suplinirea funcțiilor de înaltă demnitate publică, la conducerea celor mai importante instituții și organizații etc.

O publicație recentă, plasată pe site-ul https://realitatea.md/, întitulată „Feminizarea Moldovei și preluarea funcțiilor de conducere”, constată că treptat, dar sigur, femeile au ajuns să dețină cele mai importante funcții de stat în Republica Moldova. Aproape că ne-am obișnuit să auzim la știri, la radio, televiziune și pe diverse platforme ce încearcă să țină pasul cu vremurile noi formule ca „președinta” țării, „prim-ministra” Republicii Moldova, șefa Curții Constituționale, „bașcana” Autonomiei Găgăuze – titulaturi ce păreau absolut imposibile cu numai câțiva ani în urmă… inclusiv din punct de vedere gramatical. Tot „pe mâna femeilor” au ajuns și 41 din fotoliile de parlamentari (circa 40,6 %) – o cifră mai puțin spectaculoasă, dacă o comparăm cu alte legislative, dar una fără precedent pentru Parlamentul moldovenesc (pentru comparație, în primul Parlament al Republicii Moldova (1990-1994), femeile reprezentau doar 3,7%) [3].

După părerea dnei Liliana Palihovici, reprezentant special al președintelui

în exerciţiu al OSCE pe probleme de gen, schimbările au început să fie vizibile în Republica Moldova în ultimii 10-12 ani, când mai multe programe au avut ca obiectiv sporirea implicării femeilor în procesele decizionale.

Tabloul actual pare a fi cât se poate de favorabil femeilor, în primul rând, datorită eforturilor şi investiţiilor care de ani buni se fac în componenta educaţie pentru egalitatea de gen, în proiectele şi programele realizate în parteneriat de către instituţiile statului, de societatea civilă şi de partenerii de dezvoltare. Toate aceste programe au investit în femei, pentru a le face mai „bătăioase”, mai active, mai implicate, ceea ce a facilitat o creştere importantă a reprezentării femeilor în funcţii decizionale, spune Liliana Palihovici [4].

Alegerea, în noiembrie 2020, a unei femei în funcţia de preşedinte al Republicii Moldova demonstrează că societatea moldovenească este destul de deschisă faţă de fenomenul emancipării feminine şi este gata să le accepte în funcţii de răspundere pe reprezentantele sexului frumos, opinia sociologului Vadim Pistrinciuc, fost deputat şi fost viceministru al Muncii şi Protecţiei Sociale [4].

Emanciparea este un proces evolutiv absolut normal, dar care are şi unele consecinţe secundare, printre care – frustrarea bărbaţilor, imposibilitatea acestora de a se manifesta, diminuarea rolului în conducerea familiei, abandonul familial, exploatarea etc.

În perioada de tranziţie „extinsă”, caracteristică pentru Republica Moldova, societatea se confruntă cu „criza masculinităţii” care fixează o dinamică în creştere. „Criza masculinităţii” este o metaforă, care ascunde recunoaşterea unei maladii sociale a statului. Anume în spaţiul post sovietic s-a evidenţiat cel mai pronunţat imposibilitatea îndeplinirii de către bărbaţi a rolurilor tradiţionale, dictate de societate. O parte dintre ei aveau experienţe eşuate şi nu făceau faţă aşteptărilor. În statele occidentale criza masculinităţii este motivată de presiunea severă a sferei publice, care s-a cristalizat în contextul orânduirii patriarhale. Societatea a prescris un set de roluri, care trebuie îndeplinite pentru a păstra statutul de bărbat „adevărat”.

Deşi cauzele crizei masculinităţii au fost identificate de demograful Boris Urlanis încă în anul 1968, acestea rămân actuale şi pentru anii ’20 a sec. XXI: durata scurtă de viaţă a bărbaţilor, dezechilibrul demografic, deprinderile negative (alcoolismul şi dependenţa de droguri), rata înaltă a suicidului etc., şi confirmă că criza masculinităţii nu a dispărut, ci continuă să se amplifice [1].

În aceeaşi perioadă, jurnalistul american John P. Harris, într-un editorial din ziarul „Salina”, invocă lipsa unui echilibru în sistemul sovietic, unde se promova o zi internaţională a femeilor muncitoare, fără a promova şi o zi corespunzătoare

pentru muncitorii bărbați. Harris specifică faptul că, deşi nu invidia femeile sovietice pentru ziua lor de glorie din martie, lipsa echităţii pentru bărbaţi indică un defect important din sistemul comunist, care „face atâta caz că a promovat aplicarea drepturilor egale pentru ambele sexe, dar în care, aşa cum reiese, femeile sunt mult mai egale decât bărbaţii”. Potrivit lui Harris, în timp ce bărbaţii trudeau prin şanţuri, aşa cum guvernul şi femeile le cereau, nu exista nicio zi în care bărbaţii să fie recompensaţi pentru serviciul pe care îl prestează, iar de aici şi concluzia acestui autor: „Aceasta mi se pare o discriminare ilegala şi o inegalitate de rang” [5].

Victimizarea bărbaţilor este strâns legată şi de aspecte care ţin de procesul economic în contextul globalizării. În multe ţări în curs de dezvoltare, contextul globalizant a favorizat stratificarea socială. În acest cadru, mulţi bărbaţi din clasele sociale sărace au încercat să identifice oportunităţi de ancorare pe piaţa muncii, dar fără rezultat, fiind forţaţi de împrejurări să se implice în activităţi dubioase.

Pe parcursul perioadei 2015-2020, în cauzele penale instrumentate la nivel naţional, a fost înregistrată o creştere considerabilă a numărului de bărbaţi-victime ale traficului de fiinţe umane: în anul 2015, în total 242 de victime adulte ale traficului de fiinţe umane (153 de femei şi 89 de bărbaţi); în anul 2016, în total 197 de victime (95 de femei şi 102 bărbaţi); în anul 2017, în total 201 victime (98 de femei şi 103 bărbaţi); în anul 2018, în total 305 victime (12 femei şi 193 de bărbaţi); în anul 2019, în total 232 de victime (86 de femei şi 146 de bărbaţi); în anul 2020, în total 116 victime (29 de femei şi 87 de bărbaţi).

Analizând formele de exploatare a victimelor traficului de fiinţe umane, constatăm că traficarea în scop de exploatare prin muncă prevalează asupra celorlalte forme. Astfel, pe parcursul a 12 luni ale anului 2020 au fost identificate 88 de victime (4 femei şi 84 de bărbaţi), ceea ce constituie (76,7 %) din numărul total de victime ale traficului de fiinţe umane identificate la nivel naţional. [6]

Profilul bărbaţilor din acest segment de populaţie se descrie ca fiind cel corespunzător bărbaţilor săraci din păturile social-vulnerabile, care nu au acces la servicii educaţionale, care sunt discriminaţi pe criterii etnice sau rasiale şi care au habitatul într-un perimetru privat de oportunitatea de dezvoltare economică.

Scăderea bruscă şi excesivă a nivelului de trai, implicarea în activităţi nocive produc grave efecte asupra psihicului uman, provocând o instabilitate emoţională, atacând echilibrul interior al individului. Acesta este pus în imposibilitate de a-şi mai putea realiza, prin mijloace legale, aspiraţiile sale [7, p.188].

Astfel, se prejudiciază baza structurii familiale. Autoritatea bărbatului se diminuează considerabil, rolul său de susţinător al familiei fiind alterat.

Inversarea rolurilor familiale poate produce stări de confuzie, de dezichilibru interior, anxietate, alcoolism, dorința de revanşă împotriva societăţii [8, p.148].

În ultimele decenii, femeile apar din spatele cortinei, rolul lor în societate nu mai este puternic afectat de situaţia economică plecară şi de principiile vechii societăţi sovietice. Asumându-şi un rol important în familie, femeile au, în acelaşi timp, posibilitatea de a demonstra abilităţi profesionale în politică sau în afaceri. Faptul că avem astăzi femei în mai multe poziţii-cheie este, în primul rând, rezultatul eforturilor concrete pe care le-au făcut aceste femei, este victoria lor personală.

Raportul analitic întocmit de Fundaţia Soros-Moldova asupra victimizării în anul 2010 pentru elaborarea politicilor penale în Moldova a identificat tendinţele generale ale riscului de victimizare. În Moldova, femeile sunt mai susceptibile decât bărbaţii de a fi victime ale infracţiunilor analizate în sondaj (49% dintre femei au fost victime, comparativ cu 44% dintre bărbaţi). Această relaţie se păstrează chiar dacă am exclude din analiză infracţiunile sexuale (47% dintre femei au fost victime ale tuturor infracţiunilor, cu excepţia celor sexuale, şi 43% dintre bărbaţi).

Este un rezultat interesant, deoarece în multe alte ţări bărbaţii sunt mai susceptibili decât femeile să fie victime ale infracţiunilor, de obicei din cauza unui mai mare angajament socioeconomic al lor în societate. Acest rezultat poate reflecta o poziţie socioeconomică mai înaltă a femeilor în societatea moldovenească în comparaţie cu multe ţări occidentale. Rezultatul se menţine chiar şi atunci când se ţine seama de alte variabile care au un impact asupra riscului. Deoarece populaţia din Moldova are mai multe femei, acest rezultat, de asemenea, înseamnă că femeile constituie majoritatea victimelor infracţiunilor (55%) [9, p.55].

Despre faptul perceperii bărbaţilor ca fiinţe slabe, firave, uşor de afectat şi a necesităţii plasării lor sub un regim special de protecţie, am discutat în premieră în anul 2009, participând la un seminar organizat la Chişinău de către dna Irina Khakamada - doctor în ştiinţe economice, politician, ex-vicepreşedinte în Duma de Stat a Federaţiei Rusă. Autoarea susţinea că bărbaţii în epoca contemporană devin tot mai slabi, iar femeile domină tot mai multe sfere. Şi cauza principală a slăbiciunii bărbaţilor sunt femeile puternice, pentru că doar ele formează bărbaţi slabi şi neputincioşi.

În realitatea zilelor de azi, femeile sunt bine instruite, realizate, asigurate material şi nu încearcă să ascundă aceste priorităţi faţă de bărbaţi. De ce femeile îşi aleg această oportunitate? De ce nu ar juca rolul unor fiinţe slabe, care necesită suport şi ajutor, astfel încât să-i trezească bărbatului dorinţa să se manifeste, să-i

ofere posibilitatea să fie puternic, realizat şi împlinit? De toate necazurile lor de vină sunt doar femeile, susţine I.Hakhamada. Şi dacă sunt hărţuite înseamnă că permit-tolerează-acceptă anumite lucruri care sunt impermisibile [10].

După ce în cadrul acestei conferinţe accentele au fost puse, în special, pe hărţuirea femeilor, s-ar putea ca noi să abordăm o percepţie oarecum distorsionată asupra realităţii, dar nu vedem lucrurile să fie atât de critice. Identificăm femeile, alături de bărbaţi (în egală măsură), ca fiind membre puternice ale societăţii, realizate, antrenate în activităţii publice şi private, şi în acest sens vedem bărbaţii ca pe nişte subiecţi care necesită deja o protecţie specială. În acelaşi timp, observăm un proces de diminuare a rolului pe care l-au avut bărbaţii până nu demult, fapt ce generează drept consecinţă frustrări, înstrăinări, apariţia sentimentelor şi chiar a complexelor de inferioritate, care, evident, predispun bărbaţii spre victimizare şi le sporesc gradul de vulnerabilitate victimală.

Evoluţia condiţiei femeii merge mână în mână cu evoluţia civilizaţiei, cu progresul uman, astfel deschizându-se noi posibilităţi şi afirmări pentru femei, dar şi noi condiţii pentru victimizarea bărbaţilor.

Practica organelor de drept şi a instanţelor judecătoreşti atestă mai multe cauze de violenţă, hărţuire, trafic de fiinţe umane şi alte forme de victimizare a bărbaţilor.

Deşi femeia este întruchiparea frumuseţii şi a înţelepciunii, puţine femei au reuşit să se remarce de-a lungul istoriei potrivnice lor, care le-a refuzat o lungă perioadă dreptul la exprimare, dreptul la educaţie şi dreptul la vot. Forţată să se înscrie în diferite canoane, în funcţie de epoca pe care o traversa, urgisită, arsă pe rug, refuzată de societate sau, dimpotrivă, cântată, servind drept muză pentru întreaga artă a lumii, figură maternă respectată, femeia şi-a dezvoltat o uimitoare natură camelonică. Însă, aşa cum orice regulă are excepţiile sale, au existat şi femei care s-au făcut remarcate prin intermediul altor atribute decât feminitate, delicateţe şi gingăşie, demonstrând ferocitate şi cruzime [11]. În anumite circumstanţe mediul social a influenţat femeia spre extreme diametral opuse, motivând-o spre a săvârşi fapte uneori amorale şi periculoase pentru societate, susceptibile a fi calificate drept infracţiuni.

Mulţi dintre bărbaţii contemporani s-au obişnuit să joace rolul de victimă pentru a fugi de responsabilităţi, pentru a obţine mai uşor atenţie, afecţiune, protecţie şi, nu în ultimul rând, surse de existenţă, foloase şi beneficii. Pericolul apare atunci când ei rămân prea mult în această stare, ajungând dependenţi de alţii, or de aici, mai devreme sau mai târziu, va apărea şi victimizarea.

Ar trebui să facem şi o delimitare între victimizarea reală a bărbaţilor şi

victimizarea simulată, în scopul obţinerii unor favoruri, privilegii etc.

Nu există om care să nu se fi confruntat cu o dramă în viaţă, fie că e vorba de pierderea unei persoane dragi, fie de un eşec în afaceri sau de concedierea de la locul de muncă. Cei mai mulţi exagerează nejustificat momentul negativ pe care îl traversează, iar unii chiar se folosesc de acest eveniment pentru a se victimiza excesiv, din dorinţa de a căpăta atenţia celor din jur. Pe termen mediu şi lung, o astfel de atitudine va avea consecinţe extrem de negative asupra sănătăţii. Cei vizaţi vor fi permanent stresaţi, anxioşi şi vor avea tendinţa să îşi plângă de milă la orice pas, iar la un moment dat se vor îmbolnăvi.

Mai grav este că sunt şi persoane care îmbracă haina de victimă, jucând teatru, pentru a primi ceea de ce au nevoie: protecţie, energie şi foloase materiale. Persoanele care se victimizează au mentalul şi emoţionalul setat pe postura de victimă. Astfel, starea de victimă este un program mental, o stare emoţională, dar şi o manifestare fizică, punctează psihologul Stelian Chivu [12].

Fizic, corpul acestora este uşor încovoiat, capul este aplecat, iar privirea este mai mereu în pământ. Totul denotă neajutorare. Postura de victimă este permanent exersată, de multe ori inconştient, pentru a produce efecte maxime asupra celor cărora se adresează. „Se ajunge astfel la o stare de dependenţă de persoanele care îşi oferă ajutorul. Este o stare similară cu dependenţa de alcool sau tutun. Persoanele care trăiesc această stare de victimă devin efectiv sclavi. Victimizarea este ca un şablon mental şi emoţional care fie a fost preluat de la cineva, fie a fost dezvoltat de-a lungul anilor”, detaliază psihologul amintit. Cei în cauză se vor compara mereu cu alţii şi se vor concentra pe lipsuri mai degrabă decât pe ce au, se simt blocaţi şi de multe ori refuză socializarea pe motiv că nu pot sau nu ştiu cum să iasă din starea de victimă. Persoanele care se victimizează nu au încredere, în general, în oameni şi, în special, în propriile lor forţe, iar starea de neputinţă este practic la ordinea zilei [12].

În pofida argumentelor enunţate *supra*, o parte a societăţii rămâne pe poziţia că puterea şi oportunităţile/şansele pe care le au bărbaţii sunt net superioare celor oferite femeilor. Este totuşi prea devreme să afirmăm că avem schimbări radicale, inclusiv pe segmentul victimizării, a gradului de vulnerabilitate victimală, a predispoziţiei fiecăruia dintre noi de a fi victima unei infracţiuni. Spre deosebire de victimele de sex masculin, care, datorită instinctului de conservare, încearcă să evite, să combată sau să anihileze efectele agresiunii, practicând la rândul lor o agresiune, victimele de sex feminin, în general, sunt stăpânite de sentimentul fricii, rezultată din ameninţările şi agresiunea suferită care determină, de regulă, acceptarea efectului victimal. La acestea se adaugă şi alte trăsături favorizante ale actului agresional: sensibilitate, fineţe, emotivitate,

forţă fizică limitată [13].

Opinie, pe care doar parţial o acceptăm.

Epoca contemporană, marcată de o emancipare pronunţată, a oferit femeilor mai multă libertate, oportunităţi în luarea deciziilor, dobândirea unor drepturi şi libertăţi care secole le-au fost refuzate, nişte condiţii de viaţă mai sănătoase şi mai puţin discriminatorii. Din ce în ce mai multe femei refuză categoric să se supună condiţiilor unei societăţi dominate de bărbaţi, criticând convenţiile sociale şi absurditatea acestora. Formele de organizare socială patriarhale, în care bărbatul este considerat şef al familiei, cu rol predominant în viaţa socială şi economică a comunităţii, rămân a fi o reminiscenţă a trecutului şi cad lent în desuetudine. Pentru că vremurile grele creează bărbaţi puternici. Bărbaţii puternici creează vremuri uşoare. Vremurile uşoare creează bărbaţi slabi.

Un adevăr incontestabil.

Referinţe:

1. Что такое виктимизация и как романтизация мужчин в СССР привела к развитию маскулизма. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://jourcsu.ru/expert/romantizaciya-muzhchin-v-sssr/

2. Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.47-50.

3. Feminizarea Moldovei și preluarea funcţiilor de conducere. Analiza presei de peste Prut și părerea celora „de acasă”. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://realitatea.md/feminizarea-moldovei-si-preluarea-functiilor-de-conducere-analiza-presei-de-peste-prut-si-parerea-celora-de-acasa/

4. Republica Moldova: o ţară salvată de femei. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://presshub.ro/republica-moldova-o-tara-salvata-de-femei-209698/?utm_source=facebook& utm_medium=cross&utm_id=monitorul%20de%20cluj&fbclid=IwAR3cVH-9_j5j6yHpPqU4Q 50PK75QXDvGH2_HU0Qyhoedx9i4iZitboMndd8

5. Ziua Internaţională a Bărbatului. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Ziua_Internaţională_a_Bărbatului

6. Raport naţional de realizare a politicii de prevenire şi combatere a traficului de fiinţe umane pentru anul 2020. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: http://www.antitrafic.gov.md/libview.php?l=ro&idc=30&id=1362&t=/Rapoarte/Nationale/Raport-national-de-realizare-a-politicii-de-prevenire-si-combatere-a-traficului-de-fiinte-umane-pentru-anul-2020

7. CIOBANU, Ig. Criminologie. Chişinău: Tipografia Centrală, 2011. 560 p.

8. NISTOREANU, Gh., PĂUN, C. Criminologie. Bucureşti: Editura EUROPA NOVA, 2000. 318 p.

9. Fundaţia Soros-Moldova. Raportul analitic asupra victimizării. Repere pentru elaborarea politicilor penale în Moldova. Chişinău, decembrie, 2010.

10. Сильные женщины делают мужчин слабыми! [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://www.peoples.ru/state/politics/hakamada/interview9.html

11. Femei malefice. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://nccmn.fandom.com/ro/wiki/Femei_malefice

12. De ce ne place victimizarea. Cum ajungem din postura de victimă la cea de agresor și salvator. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://adevarul.ro/locale/galati/de-place-victimizarea-ajungem-postura-victima-cea-agresor-salvator-1_5f5f56b65163ec4271facdc0/index.html

13. Femeia face parte din categoriile de victime cu cel mai mare grad de vulnerabilitate victimală. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://zdocs.ro/doc/femeia-face-parte-din-categoriile-de-victime-cu-cel-mai-mare-grad-de-vulnerabilitate-victimala-3w1k5rz2dy1r